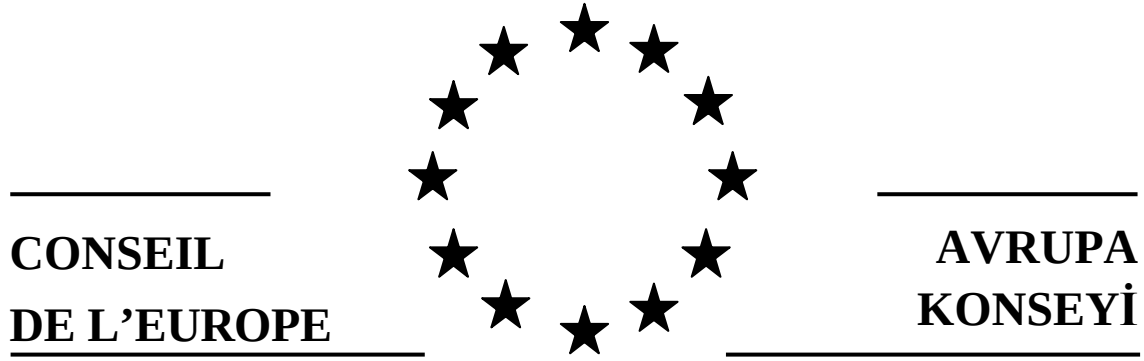

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

KEMAL TAŞKIN VE DİĞERLERİ - TÜRKİYE DAVASI

**(Başvuru no: 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04,
12881/05, 28697/05, 32797/05 et 45609/05)**

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

2 Şubat 2010

İşbu karar AİHS'nin 44/2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

USUL

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan (30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 ve 45609/05) no'lu davanın nedeni T.C. vatandaşları Kemal Taşkın (başvuru no: 30206/04), Medeni Alpkaya (başvuru no: 37038/04), Abdulkadir Fırat (başvuru no: 43681/04), Doğan Genç (başvuru no: 45376/04), Emin Anğ (başvuru no: 12881/05), Celalettin Yöyler (başvuru no: 28697/05), Emir Ali Şimşek (başvuru no: 32797/05) ve Reşit Sünbül'ün (başvuru no: 45609/05) (başvuranlar), 20 Temmuz 2004 tarihinde (başvuru no: 37038/04), 28 Temmuz 2004 tarihinde (başvuru no: 30206/04), 8 Eylül 2004 tarihinde (başvuru no: 43681/04), 8 Ekim 2004 tarihinde (başvuru no: 45376/04), 19 Mart 2005 tarihinde (başvuru no: 12881/05), 16 Temmuz 2005 tarihinde (başvuru no: 28697/05), 3 Eylül 2005 tarihinde (başvuru no: 32797/05) et 9 Aralık 2005 tarihinde (başvuru no: 45609/05) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış oldukları başvurdur.

Başvuranlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde A. Demirtaş, R. Yalçındağ ve S. Demirtaş (başvuru no: 30206/04 ve 37038/04), H. Akay (başvuru no: 43681/04), R. Doğan ve Y. Aydın (no: 45376/04 ve 28697/05), N. Eldem (başvuru no: 32797/05 ve 45609/05) ve M. Erbil (no: 12881/05), tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

Başvuranlar Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Başvuranlar isim değiştirilmesi işlemini başlatmak amacıyla ilgili Asliye Hukuk Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır. Her bir başvuranın aktardığı şekilde olaylar şöyle özetlenebilir:

A. Kemal Taşkın, Medeni Alpkaya, Abdulkadir Fırat, Emin Anğ ve Emir Ali Şimşek

2003 yılı Kasım ve Aralık aylarında, Taşkın, Alpkaya, Fırat, Anğ ve Şimşek yetkili Asliye Hukuk Mahkemesi'nde (« mahkeme ») isim değiştirme davası açmışlardır.

Dava dosyasının girişinde Taşkın, (1971 doğumlu) « Kemal » olan adının Kürtçe « arzulanan » anlamına gelen « Dilxwaz » olarak

değiştirilmesini talep etmiştir. Mahkeme özellikle bu ismin yakın çevresi tarafından kullanılan bir isim olduğunu kaydetmiştir. Aynı iddiaya atıfta bulunan Alpkaya (1971 doğumlu), Fırat (1958 doğumlu), Anğ (1969 doğumlu) ve Şimşek (1966 doğumlu) isimlerinin sırasıyla: Alpkaya için « Xoşewist » (Kürtçede « Yüce, saygın ») ve Fırat, Anğ ve Şimşek için « Berxwedan » (Kürtçede « direnç ») olarak değiştirilmesini talep etmişlerdir.

Mahkeme, 25 Şubat (Alpkaya için), 26 Şubat (Fırat için), 5 Mart (Anğ için), 6 Nisan (Taşkın için) ve 20 Mayıs 2004 (Şimşek için) tarihlerinde verdiği kararlarda başvuranların taleplerini reddetmiştir. Mahkeme, başvuranların seçtiği isimlerin « q », « w » ve « x » gibi harfler içerdiğini ve bu harflerin Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanun'da belirtilen yirmi dokuz resmi harf arasında bulunmadığı gerekçesiyle söz konusu başvurular için dava açılmasının imkânsız olduğuna karar vermiştir.

Başvuranlar, ilk derece mahkemesinin kararlarını temyiz etmişlerdir.

8 Haziran (Alpkaya için), 17 Haziran (Fırat için), 26 Haziran (Taşkın için), 30 Eylül 2004 (Anğ için) ve 8 Şubat 2005 tarihlerinde (Şimşek'e 4 Mart 2005 tarihinde tebliğ edilen) verdiği kararlarda Yargıtay, ilk derece mahkemesi kararlarını onamıştır.

B. Doğan Genç ve Celalettin Yöyler

30 Eylül 2003 tarihinde, Genç (1963 doğumlu) Beyoğlu Asliye Hukuk Mahkemesi'nde isim değiştirme davası açmıştır. İlgili şahıs « Doğan » olan isminin « Ciwan » olarak değiştirilmesini talep etmiş, Kürtçe bir isimle kendisini daha iyi ifade edebileceğini ve çocuklarına Kürtçe isim vermek istediklerinde ailelerin zorluklarla karşılaştıklarını ileri sürmüştür.

Öte yandan, 27 Ekim 2003 tarihinde, Yöyler (1941 doğumlu) İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi önünde kendisi için isim değiştirme davası açmıştır. İlgili şahıs özellikle anne babasının kendi doğumunda « Xweşbin Yekta » adını vermek istediklerini (Kürtçede, « Xweşbin » « iyimser » ve Yekta « eşsiz » anlamına gelmektedir), ancak o dönemde yürürlükte olan yasalar yüzünden ismini « Celalettin » koymak zorunda kaldıklarını iddia etmiştir.

18 Ocak 2005 tarihinde mahkeme, başvuranın seçtiği isimde « w » harfi bulunduğunu ve bu harfin Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanun'da belirtilen yirmi dokuz resmi harf arasında yer almadığı gerekçesiyle Genç'in talebini reddetmiştir. Mahkeme özellikle, Anayasa'nın

3. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm resmi belgelerinde kullanılması gereken Türkçe diline anayasal bir statü tanındığını gözlemlemiştir. Öte yandan mahkeme, böyle bir durumda özellikle Medeni Kanun'un 27. maddesinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Mahkeme son olarak, başvuranın, isminin çıkardığı ses açısından « w » harfiyle hemen hemen aynı veya çok benzer olan « v » harfiyle yazılmasını talep etmediğini eklemiştir.

Mahkeme, 5 Mart 2004 tarihinde Yöyler'in talebini de reddetmiştir. Mahkeme, resmi alfabedeki yirmi dokuz harf arasında yer almadığı gerekçesiyle başvuranın « q » ve « w » harfleriyle yazılan isim talebi doğrultusunda dava açılmasının imkânsız olduğuna hükmetmiştir.

2005 yılı Mayıs ayında, Genç yakın çevresinin kendisini nüfus kâğıdında yazılı olan « Doğan » ismiyle değil « Ciwan » ismiyle çağırdıklarını ileri sürerek, ilk derece mahkemesi kararını temyize götürmüştür. Başvuran ayrıca, « Ciwan » kelimesinin « w » harfi kullanılmadan yapılan aktarımında ismin anlamının değiştiğini savunmuştur. Adıgeçen AİHS'nin 8 ve 14. maddelerine atıfta bulunmuştur.

Yargıtay, 28 Aralık 2004 (Yöyler) ve 30 Haziran 2005 (Genç) tarihlerinde ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

C. Reşit Sünbül

18 Kasım 2003 tarihinde, Sünbül (1956 doğumlu) de Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi önünde isim değiştirme davası açmıştır. 2003 yılında yapılan yasal değişiklikler sonrasında Kürtçe soyadı taşıma imkânı doğduğunu hatırlatan ilgili şahıs, adının « Bawer Reşit » olarak değiştirilmesini talep etmiştir.

Mahkeme, 10 Aralık 2004 tarihli kararında başvuranın talebini kısmen kabul etmiş ve « Bawer » kelimesindeki « w » harfinin resmi alfabedeki yirmi dokuz harf arasında yer almaması dolayısıyla bu şekilde yazılmasının imkânsız olduğuna ve « v » harfiyle yazılarak – Baver – şeklinde nüfus kütüğüne işlenmesine hükmetmiştir.

Başvuran, 16 Mart 2005 tarihinde kararı temyize götürmüştür. Çifte vatandaşlığa sahip olan bir kişinin kızlarının soyadını « x » harfiyle yazdırmasını örnek gösteren başvuran, AİHS'nin 8 ve 14. maddelerine atıfta bulunarak kendi isminin de « w » harfiyle yazılması konusunda ısrar etmiştir.

Yargıtay, başvurana 13 Haziran 2005 tarihinde tebliğ edilen 9 Mayıs 2005 tarihli kararında ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

HUKUK

I. AİHS’NİN 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuranlar, taşımayı arzu ettikleri ve « q », « w » veya « x » harflerini içeren isimlerin olduğu gibi yazılmasının yasaklanmasıyla AİHS’nin 8. maddesinde öngörülen özel hayatın korunması haklarının gerekçesiz bir şekilde ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

A. Kabuledilebilirliğe ilişkin

Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmediği ve AİHM’nin *kişi bakımından* yetkisiz olduğu gerekçelerine dayalı iki kabuledilemezlik itirazı sunmaktadır (Başvuru no 45609/05).

Başvuranlar Taşkın, Alpkaya ve Fırat verilen süre içerisinde bu konuyla ilgili görüşlerini sunmamışlardır. Diğer başvurular ise, Hükümetin savına karşı çıkmaktadır.

1. İç hukuk yollarının tüketilmediğine dayalı itiraz hakkında

Hükümet, başvuranların karar düzeltme talebinde bulunmadıklarını ve dolayısıyla iç hukuk yollarını tüketmiş olarak kabul edilemeyeceklerini savunmaktadır. Başvuranlar bu argümana karşı çıkmakta ve kendi görüşlerine göre bu itiraz yolunun Türk mahkemelerinin içtihadı çerçevesinde uygun bir çözüm sunmadığını ileri sürmektedir.

Hükümet tarafından dile getirilen kararın düzeltilmesi talebi ile ilgili olarak AİHM, Türk hukukunda bu başvurunun, Yargıtay tarafından yapılan bir hata nedeniyle sözkonusu kararı tekrar gözden geçirme amacıyla yapıldığını not etmektedir. Tarafların tekrar başvuru yapması üzerine, yeni unsurlar olmadan mahkeme ikinci bir inceleme başlatmaktadır (bakınız *Türkiye aleyhine Gök ve diğerleri davası*, no 71867/01, 71869/01, 73319/01 ve 74858/01, prg. 50, 27 Temmuz 2006 ve *mutatis mutandis*, *Türkiye aleyhine Karaduman davası*, no16278/90, 3 Mayıs 1993 tarihli Komisyon kararı).

AİHM, bir başvuranın etkili ve yeterli olan iç hukuk yollarını uygun bir şekilde kullanmış olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bir başvuru yolu kullanıldığında, uygulamada sonucu aynı olacak başka bir başvuru yolunun

kullanılması gerekli olmamaktadır (*Portekiz aleyhine Patrícia Raquel Real Alves davası* (karar), no 19485/02, 9 Kasım 2004). Mevcut davada, başvuranların yaptığı itirazların asliye hukuk mahkemeleri tarafından reddedilmesini Yargıtay'ın da kesin kararla onadığını kaydetmek AİHM için yeterlidir.

Yukarıdaki unsurları dikkate alan AİHM, Türk hukukunun tanıdığı süre içerisinde isim değiştirme davası açan başvuranların, iç hukuk yollarını tüketmek amacıyla kendilerinden makul bir şekilde beklenecek herşeyi yaptığı sonucuna varmaktadır. Bu itibarla AİHM, Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmediği yönündeki itirazını reddetmektedir.

2. Kişi bakımından yetkisizliğe dayalı itiraz hakkında (başvuruno 45609/05)

45609/05 nolu başvuru çerçevesinde, Hükümet, mahkemenin başvuranın isim değiştirme talebini kısmen kabul ettiğini ve «Bawer» kelimesinin resmi alfabedeki yirmi dokuz harf arasında yer almaması dolayısıyla «w» harfiyle yazılmasının imkânsız olduğuna ve «v» harfiyle yazılarak –Baver– şeklinde nüfus kütüğüne işlenmesine hükmettiğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, Hükümete göre bu karardan sonra Sünbül AİHS'nin ihlali nedeniyle mağdur olduğunu iddia edemez.

AİHM, Hükümetin başvuranın mağdur sıfatı taşımadığına dayalı iddiasının, başvuranın AİHS'nin 8. maddesine atıfla dile getirdiği şikâyetin esasıyla yakından bağlantılı olduğunu ve bu nedenle iddianın esasla birleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir (bakınız, *mutatis mutandis*, 9 Ekim 1979 tarihli *İrlanda aleyhine Airey davası* kararı, prg. 19, seri A no 32).

Öte yandan AİHM, başvuruların başka bir kabuledilemezlik gerekçesi bulunmadığını kaydetmektedir. Dolayısıyla, başvuruların kabuledilebilir ilan edilmesi uygun olacaktır.

B. Esasa ilişkin

AİHM, isim ve soyadı konusunda AİHS'nin 8. maddesinde açık bir hükmün bulunmadığını, ancak bir kimlik belirleme ve aile bağı aracı olarak insanın isminin özel hayatını ve aile yaşamını etkilediğini hatırlatmaktadır (*İsviçre aleyhine Burghartz davası*, 22 Şubat 1994 tarihli karar, prg. 24, seri A no 280-B). Devletin ve toplumun isimlerin kullanımını düzenlemelerinde yarar olsa dahi, belli ölçülerde bireyin hemcinsleriyle ilişki kurma hakkını kapsayacak şekilde tasarlanmış olan bir kişinin ismi meselesini özel yaşam ve aile yaşamı konusunun kapsamı dışına çıkarmak için yeterli değildir (*ibidem*). Filhakika, AİHM, daha önce de birçok kez gerçek kişilerin ad ve soyadlarına ilişkin itirazlarını 8. maddenin «özel hayat» olduğu gibi «aile

hayatı» açısından da uygulama alanına girdiğini kabul etmiştir (*Ukrayna aleyhine Boulgakov davası*, n° 59894/00, 11 Eylül 2007). Bu durumda başvurunun konusu, AİHS'nin 8. maddesinin uygulanma alanına girmektedir. Zaten bu konuda taraflar arasında bir ihtilaf yoktur.

Başvuranların taşımayı talep ettikleri ve « q », « w » ve « x » harflerini içeren isimlerin yazılmasının yasaklanması, AİHM'nin kanaatine göre, kişinin soyadının veya isminin değiştirilmesine zorlanması gibi örneklerden farklı olarak mutlaka başvuranın özel hayatına müdahale olarak değerlendirilemez. Bununla birlikte, AİHM'nin müteaddit defalar dile getirdiği üzere, 8. maddenin asıl amacı, güvence altına alınan hakkın kullanılmasında kamu erklerinin keyfi müdahalelerine karşı bireyi korumak ise de, buna ek olarak özel hayatın korunmasına « saygı » gösterilmesini sağlayacak pozitif yükümlülükler de getirebilmektedir.

AİHM, yabancı dillerdeki (bakınız, örneğin, *Letonya aleyhine Mentzen davası* (karar), no 71074/01, CEDH 2004-XII, ve *Boulgakov* ilgili bölüm) ve bölgesel dillerdeki (*Fransa aleyhine Baylac-Ferrer ve Suarez davası* (karar), no 27977/04, 25 Eylül 2008) bir soyadın fonetik yazılışına ya da anne babanın çocuklarına istediği ismi koymasına izin vermeyen nüfus dairelerine (*Fransa aleyhine Guillot davası*, 24 Ekim 1996, *Karar ve hükümlerin derlemesi* 1996-V) ilişkin şikâyetleri daha önce de incelediğini hatırlatmaktadır. Bu davalarda AİHM, bir isim ya da soyadın birebir çevirisinin yapılmasının (« her karakterin diğer dildeki eşdeğerine çevrilmesi », bakınız özellikle *Letonya aleyhine Kuharec namı diğer Kuhareca davası*, no 71557/01, 7 Aralık 2004 ve *Mentzen, Baylac-Ferrer ve Suarez ve Boulgakov* davaları ilgili bölümler) veya haklı bir ret (*Guillot* ilgili bölüm) kararının başvuranların özel hayatına saygı gösterilmediği şeklinde değerlendirilemeyeceğine hükmetmiştir.

Öte yandan, bir kişiyi ismini değiştirmeye iten ciddi nedenler olabileceğini göz önünde bulunduran AİHM, nüfusun eksiksiz olarak kaydedilmesi, kişisel kimlik saptaması ve/veya belli bir ismi taşıyanların belli bir aile ile bağlantılarının kurulabilmesi gibi kamu yararının gerekleri uyarınca isim değiştirme imkânına yasal sınırlamalar getirilebileceğinin altını çizmektedir (*Finlandiya aleyhine Stjerna davası*, 25 Kasım 1994, prg. 39, seri A 299-B).

Bununla birlikte, bu alanda, Akit Devletler her ne kadar geniş bir takdir hakkına sahipse de (bakınız ayrıca *Finlandiya aleyhine Johansson davası*, no 10163/02, prg. 38, 6 Eylül 2007 ve *Türkiye aleyhine Güzel Erdagöz davası*, no 37483/02, 21 Ekim 2008), AİHM özel hayata ve aile hayatına saygı hakkına getirilen kısıtlamanın « gerekliliğinin » inandırıcı olup olmadığını değerlendirmek için bilhassa ulusal makamlar tarafından

sunulan ve ulusal mahkemeler tarafından başvuruyu reddetmek için dayanan gerekçeyi esas alacaktır (*Macaristan aleyhine Daróczy davası*, no 44378/05, prg. 32, 1 Temmuz 2008). Bu konuyla ilgili olarak, *Johansson ve Güzel Erdagöz* kararlarında AİHM, ulusal makamların başka örneklerde daha önce kabul ettiği ve resmi kayıtlara işlediği (*Johansson* ilgili bölüm, prg. 38) ya da Türkçe sözlükte bulunmadığı halde kelimenin bölgesel telaffuzunu kabul ettiği (*Güzel Erdagöz*, ilgili bölüm, prg. 54) bir ismi reddetme gerekçelerinin yetersiz olduğuna hükmetmiştir.

Yukarıdaki unsurlar ışığında AİHM, başvuranlar tarafından arzu edilen isimlerin Türk alfabesinde bulunmayan harflerle yazılmasının reddedilmesinin ilgili şahısların özel hayata saygı gösterilmesi haklarını kullanmalarına bir müdahale teşkil ettiği ilkesinden yola çıkacaktır.

Böylesi bir müdahale, amaç ya da amaçlarına ulaşmak için « yasayla öngörüldüğü », 8. maddenin 2. paragrafı bakımından bir veya birden fazla meşru amaca yönelik olduğu ve bu amaçlara ulaşmak için “ demokratik bir toplumda gerekli” kabul edildiği takdirde AİHS’ne aykırılık teşkil etmez.

1. Müdahale « yasayla öngörülmüş » müdür?

Anğ, Sünbül ve Şimşek ihtilaflı müdahalenin « yasayla öngörülmüş » olduğuna itiraz etmezken, Genç ve Yöyler, İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan ve ihtilaflı harflerin kullanılmasını yasaklayan genelgenin yasal kaynağını teşkil edecek hiçbir hukuki kural bulunmadığını iddia etmektedir.

Hükümet, bu savlara karşı çıkmakta ve Türk mahkemelerinin, verdikleri kararlarda, özellikle Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanun’u esas aldıklarını kaydetmektedir.

AİHM, Hükümetin savunduğu gibi, söz konusu müdahalenin tüm resmi belgelerde ulusal alfabenin kullanılmasını zorunlu kılan 1353 sayılı Kanun’a dayandığından kuşku duymamaktadır.

2. Müdahale bir « meşru amaca » yönelik midir?

Genç, Yöyler, Anğ, Sünbül ve Şimşek ihtilaflı kısıtlamanın AİHS’nin 8. maddesi anlamında hiçbir meşru amacı olmadığını savunmaktadır. İlgili şahıslar, söz konusu harflerin ulusal televizyon kanallarında ve bilhassa Kürtçe yayın yapan TRT-6’da kullanıldığı göz önüne alındığında, bu müdahalenin meşru amaca yönelik olduğunu savunmanın gerçek dışı olacağı görüşündedir. Başvuranlar, ayrıca Kürtçe dilinin korunmasına dikkat çekmektedir.

Hükümet, bu sava karşı çıkmaktadır. Hükümete göre, bir Devletin resmi dilinin oynadığı önemli rol göz önüne alındığında, ihtilaflı müdahalenin esas olarak başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve kamu düzeninin sağlanması gibi meşru amaçlara yönelik olduğu açıktır.

AİHM, 18 Ocak 2005 tarihli kararında Asliye Hukuk Mahkemesi'nin ihtilaflı kısıtlama gerekçesini özellikle Devletin resmi dilinin Türkçe olmasına dayandığını gözlemlemektedir. Bu noktada AİHM, dil özgürlüğünün AİHS kapsamında düzenlenen bir konu olmadığını daha önce de defalarca belirttiğini hatırlatmaktadır (*Leyonya aleyhine Kozlovs davası* (karar), no 50835/99, 10 Ocak 2002). Buna ilaveten, 5/2 ve 6/3 a) ve e) maddelerinde öngörülen özel haklar dışında, AİHS, ne belli bir dilin kamu yetkilileriyle ilişkilerde kullanılma hakkını, ne de kendi seçtiği dilde bilgi alma hakkını *kendiliğinden* teminat altına almamaktadır. Bu nedenle, AİHS tarafından korunan haklara saygı göstermek kaydıyla, her Akit Devlet, serbestçe, kimlik belgelerinde ve diğer resmi belgelerde kendi resmi dil veya dillerinin kullanımını zorunlu kılmak ya da kurallara bağlamak hakkına sahiptir (*Mentzen*, ilgili bölüm).

Üstelik AİHM, her Devletin, kendi kurumsal sisteminin normal bir şekilde işleyişini sağlamasının tartışmasız olarak meşru bir niteliği haiz olduğu kanaatinde. (*Letonya aleyhine Podkolzina davası*, no 46726/99, prg. 34, CEDH 2002-II). AİHM, birçok Akit Devletin bir veya birden fazla dile resmi dil ya da Devlet dili statüsü verdiğini ve bunu olduğu gibi anayasalarına yazdıklarını hatırlatmaktadır (*Mentzen*, ilgili bölüm). Aynı şey ulusal alfabe seçimi için de geçerlidir. Burada söz konusu olan, ulusal yasa koyucunun söz konusu Devletin kendi tarihi ve siyasal yapısına bağlı kalarak yaptığı bir seçimdir (*Baylac-Ferrer ve Suarez*, yukarıdaki karar).

Bu nedenle AİHM, söz konusu müdahalenin sonuç itibarıyla kamu düzenini sağlamak ve başkalarının haklarını korumak amacıyla gerçekleştirildiği sonucuna varmaktadır.

3. Müdahale « demokratik bir toplumda gerekli » midir?

AİHM, önüne getirilen ihtilaf konusunun, başvuruların isim değiştirme taleplerinin hukuk mahkemeleri tarafından isimlerin Türk alfabesinde bulunmayan « q », « w » ve « x » harflerini içerdiği gerekçeyle reddetmesi olduğunu gözlemlemektedir.

İsim değiştirme işlemleriyle ilgili olarak AİHM, Türkiye'de bu konudaki başlıca hükmün meşru bir çıkarı olduğu müddetçe herkesin isim değiştirme talebinde bulunabileceğini öngören Medeni Kanun'un 27. maddesi olduğunu kaydetmektedir. AİHM öte yandan, yakın çevresi tarafından kullanılan bir ismi taşıma hakkının Türk Yargıtay'ı tarafından doğal bir hak

olarak değerlendirildiğini not etmektedir. Yine, isimlerin « Türkleştirilmesi » yönünde olası bir politikayı kınayan Yargıtay, kişinin etnik kökeniyle ilişkili bir isim taşıma hakkını açık bir şekilde kabul etmiştir (*Güzel Erdağöz* ilgili bölüm, prg. 53 ile karşılaştırınız). Buna ilaveten, « ulusal kültüre » uygun isim taşıma zorunluluğu 2003 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

1990'lı yıllarda yetkili makamların bazı tereddütlü uygulamaları görülse de AİHM, olayların meydana geldiği dönemde ilgili şahısların, istedikleri takdirde, Kürtçe ad ve soyadı taşıma imkânına sahip oldukları sonucuna varmaktadır. Bununla birlikte AİHM, her ne olursa olsun istenilen ismin, 1353 sayılı Kanun gereğince, ulusal alfabe kurallarına göre yazılması gerektiği kanaatindedir.

Hükümete göre, isimlerin ulusal alfabe kurallarına uygun olarak yazılma zorunluluğu, başvuranların karşılaştığı rahatsızlığın yeteri kadar önemli olmaması dolayısıyla, özel hayatlarına saygı gösterilmesi hakları için bir ihlal teşkil etmemektedir. Ayrıca, Hükümet Türkçe alfabedeki « k », « ks » ve « v » gibi bazı harflerin okunuşlarının sırasıyla « q », « x » ve « w » harfleriyle aynı sesi verdiğini savunmaktadır. Özellikle, Sünbül'ün taşımayı talep ettiği « Bawer » isminin ulusal alfabeye uygun olarak « w » yerine « v » harfiyle yazılabileceğini örnek olarak gösteren Hükümet, başvuranların isimlerini ulusal alfabedeki harfleri kullanarak sorunsuz bir şekilde yazabileceklerini ileri sürmektedir.

Başvuranlar Taşkın, Alp kaya ve Fırat kendilerine verilen süre içerisinde bu konuyla ilgili bir görüş sunmamışlardır. Anğ, Şimşek ve Sünbül ise, ihtilafli ret kararlarından dolayı karşılaştıkları rahatsızlıkla ilgili olarak herhangi bir iddia sunmamışlardır (*İsviçre aleyhine Daniela Fornaciari ni, Claudio Gianettoni ve Francesco Fornaciari ni davası*, no 22940/93, 12 Nisan 1996 tarihli Komisyon kararı ile karşılaştırınız).

Genç ve Yöyler, Hükümetin Kürtçe isimlerin Türk alfabesiyle yazılabileceği yönündeki iddialarına açık bir şekilde karşı çıkmamaktadır. Bununla beraber, ilgili şahıslar bu tip bir uygulamanın isimlerinin anlamını değiştirdiğini savunmaktadır. Genç, örnek olarak, Kürtçede « yakışıklı ve genç » anlamına gelen « Ciwan » isminin « w » kullanılmadan « Civan » olarak yazıldığında « randevu » veya « toplantı » anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Aynı şekilde, Yöyler, « Xweşbin » (Kürtçede « iyimser ») isminin Türk alfabesindeki harflerle « Heşbin » olarak yazıldığında Kürtçe hiçbir anlam taşımayan bir kelime haline geldiğini savunmaktadır.

Ayrıca Genç, bir insan hakları mücadelecisi olarak kendisinin Kürt kökenli insanlarla devamlı temas halinde olduğunu, bu kişilerin isminin

Türkçe ses düzeniyle telaffuz edilmesi dolayısıyla sitem ettiklerini ve kendisini gerçek Kürt olmamakla suçladıklarını ileri sürmektedir. Yöyler de benzer savlar sunmakta ve isminin Kürtçe yazılmasına haksız yere izin verilmemesinin kültürel ve etnik kimliğin ihlalinin teşkil ettiğini savunmaktadır. İlgili şahsa göre, kendisini Arapça kökenli olan « Celalettin » adını taşımaya mahkûm eden bu kısıtlama, diğer Kürt gruplarla ilişki kurmasını engelleme amaçlı gütmemektedir. Aynı başvuran, AİHM'nin kişisel özerklik konusuyla ilgili içtihadına atıfta bulunmakta ve Kürtçe dilinin daha fazla korunması gerektiğini savunmaktadır.

Genç ve Yöyler'in söz konusu ret kararıyla etnik kimliklerinin zarar gördüğünü iddia etmeleriyle ilgili olarak AİHM, öncelikle, yukarıda da altını çizdiği gibi, ilgili şahısların Kürtçe ad ve soyadı taşıma imkânına sahip olduklarını not etmektedir. AİHM ayrıca, yukarıdaki açıklamalara bakarak, söz konusu isimlerin Türk alfabesindeki harflerle yazıldığında adıgeçenlere sosyal yaşantılarında rahatsızlık verecek kaba veya gülünç bir anlam kazanmadığı veya bu kişilerin kimlik tespitlerinde herhangi bir engelle yol açmadığı kanaatine varmaktadır (yukarıda adı geçen *Kuharec namı diğer Kuhareca* ve *Baylac-Ferrer* ve *Suarez* kararlarıyla karşılaştırınız).

Aslında AİHM, Türk sisteminde, Sünbül'ün durumunda ortaya çıktığı gibi « w » harfi bir « v » harfiyle değiştirildiği durumlarda, Türk alfabesinde tam eşdeğeri mevcut olmayan seslerin bile fonetik çeviriler sayesinde nüfus kütüklerine işlenmesinin mümkün olduğunu gözlemlemektedir (diğer örnekler için bakınız, yukarıdaki ilgili paragraflar).

Bu bağlamda AİHM, bu alanda bir yeknesaklık oluşturmayı amaçlayan 14 No'lu CIEC (Kurumsal Etik Komisyonu) Sözleşmesi'nin isim ve soyadların aktarımında fonetik aktarım da dahil olmak üzere birçok sistem öngördüğünü not etmektedir. Bir Devletin yetkili mercileri bir kimsenin ulusal alfabede yer almayan harfler içeren ismini kimlik belgesi ya da başka bir resmi belge üzerine yazmak zorunda kaldığında en çok kullanılan ve aktarılabilecek ismin kaynak dildeki telaffuzunu bozmadan söz konusu Devletin resmi diline en yakın bir biçimde aktaran metod, fonetik aktarımdır (bakınız, *mutatis mutandis*, *Letonya aleyhine Šiškina ve Šiškins davası*, n° 59727/00, 8 Kasım 2001).

Bununla birlikte, dosyadan anlaşıldığına göre adı « Bayer » olarak yazılmış olan Sünbül dışındaki başvuranlar bu yolu kullanmak istememişlerdir. Esasen sözkonusu başvuran, sadece isim ve soyadlarda « w » harfinin kullanılmamasıyla ilgili argümanlara dayanarak bu uygulamaya karşı çıkmakla yetinmiş, bu yazılış şekline ötürü karşılaştığı herhangi bir rahatsızlıktan bahsetmemiştir.

Şüphesiz, başvuruların taşımayı arzu ettikleri isimlerin Türk alfabesiyle aktarımı bazı fonetik sorunlar yaratabilir. Bununla birlikte AİHM, diğer dillerde de böylesi zorlukların mevcut olduğunu hatırlatmaktadır. Bu bağlamda AİHM, hem ulusal alfabe seçiminin, hem de isimlerin istenilen fonetiğe uygun aktarımında karşılaşılan zorlukların ulusal özelliklerin en güçlü alanını teşkil ettiğini ve bu konuda Akit Devletlerin iç sistemleri arasında neredeyse hiçbir uyum bulunmadığını not etmektedir (bakınız, *mutatis mutandis*, *Mentzen* ilgili bölüm). Ayrıca, bu zorlukların bugün ülkeler ve farklı dil bölgeleri arasındaki nüfus hareketlerinin giderek arttığı Avrupa’da birçok insanın karşılaştığı zorluklara göre daha sık ortaya çıkabileceğini ve bu sıkıntılardan daha önemli olduğunu söylemek mümkün değildir. (*Stjerna* ilgili bölüm, prg. 42).

Öte yandan, başka Devletler tarafından kendi kurallarına göre düzenlenmiş ve Türk alfabesinde yer almayan harfler içeren kimlik belgelerindeki ad ve soyadların nüfus kütüklerine kaydedilmesiyle ilgili olarak AİHM, bu uygulamanın yukarıda bahsi geçen ve 2. maddesinde, birebir sistemi, yani ad ve soyadı oluşturan herbir harfin değiştirilmeden yazılmasını öngören Sözleşme’ye dayandığını gözlemlemektedir. Bu bağlamda, mevcut dava koşullarında bahsi geçen uluslararası metinlerin uygulama şartlarının da AİHS’nin gereksinimlerine aykırı olduğu söylenemez.

Yukarıdaki unsurlar bakımından AİHM, Türk yetkililerin bu alanda kendilerine tanınan takdir hakkını aşmadığı kanaatindedir. Çıkan bu sonuca göre AİHM, Sünbül’ün AİHS’in ihlal edildiği iddiasını sürdürüp sürdüremeyeceği konusunda çözüm aramanın gereksiz olduğu kanaatine varmaktadır.

Dolayısıyla, AİHS’nin 8. maddesi ihlal edilmemiştir.

II. AİHS’NİN 14. MADDESİNİN 8. MADDEYLE BAĞLANTILI OLARAK İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuranlar ayrıca, verilen ret kararı yüzünden AİHS’nin 14. maddesinin 8. maddeyle bağlantılı olarak çiğnendiğini ileri sürmektedir.

Hükümet, bu sava karşı çıkmakta ve başvuruların şikâyet ettikleri kuralın istisnasız tüm vatandaşlar için uygulandığını savunmaktadır. Hükümete göre, Türkçe diline yabancı olan diğer tüm yazılım işaret ve karakterleri aynı şekilde reddedilmektedir.

AİHM, bu şikâyetin yukarıda incelediği şikâyetle bağlantılı olduğunu ve bu itibarla kabuledilebilir ilan edilmesi gerektiğini kaydetmektedir. Öte

yandan, yukarıdaki ilgili paragrafta yaptığı tespiti göz önüne alan AİHM, burada 14. maddenin uygulanabileceği kanaatine varmaktadır (*Stjerna* ilgili bölüm, prg. 48).

AİHM, 14. maddenin AİHS'nin diğer normatif hükümleri tarafından teminat altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasında ortaya çıkabilecek bir ayrımcılığa karşı korunma sunduğunu hatırlatmaktadır. Uygulamadaki her değişiklik otomatik olarak bu maddenin ihlal edildiği anlamına gelmez. Bu alanda benzer ya da karşılaştırılabilir durumları yaşayan bazı kişilerin ayrıcalıklı uygulamadan yararlandıklarının ve üstelik bu farklı davranışı haklı gösterecek hiçbir gerçekçi ve makul gerekçe bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Akit Devletler benzer durumlarda olası yasal uygulama farklılıklarını belirlemek ve hangi ölçülerde uygulanacağını tespit etmek üzere belli bir takdir hakkına sahiptirler (*Birleşik Krallık aleyhine Stubbings ve diğerleri davası*, 22 Ekim 1996, prg. 72, *Derleme* 1996-IV).

Başvuranlar, bir etnik azınlığa ait oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıkları kanaatindedir. Başvuranlar, özellikle çifte vatandaşlık hakkına sahip Türk uyruklu vatandaşların « q », « w » ve « x » harflerini de içeren isimlerini nüfus kütüklerine aktarabildiklerine atıfta bulunmaktadır.

AİHM, yukarıda altını çizdiği gibi, söz konusu dönemde, Türk alfabesi kurallarına göre yazıldığı sürece Kürtçe ad ve soyadı seçimine engel teşkil edecek herhangi bir hukuki düzenleme bulunmadığını gözlemlemektedir. Öte yandan, Kürt olmayan kişilerin Türk alfabesinde yer almayan harfler içeren bir isim yazılmasını talep ettiklerinde Türk yetkililerin farklı karar vereceklerini düşündürecek herhangi bir unsur bulunmamaktadır. AİHM ayrıca, *Baylac-Ferrer ve Suarez* (ilgili bölüm) kararında idari makamlar ve kamu hizmetleri ilişkilerinde aynı dilin kullanılmasına dayalı bir gerekçeyi nesnel ve makul bulduğunu hatırlatmaktadır.

Son olarak AİHM, başka Devletler tarafından kendi kurallarına göre düzenlenmiş ve Türk alfabesinde yer almayan harfler içeren kimlik belgelerindeki ad ve soyadların nüfus kütüklerine kaydedilmesiyle ilgili olarak daha önceki değerlendirmelerine atıfta bulunmaktadır. Burada söz konusu olan uygulama, bu alanda yeknesaklık oluşturmayı amaçlayan uluslararası bir sözleşmeye dayalı bir uygulamadır. Kendi içinde, böylesi bir amaç mantıksız olarak değerlendirilemez. Öte yandan AİHM, isim değiştirmek isteyen kişiler olarak başvuranların, nüfus belgeleri başka Devletler tarafından kendi kurallarına göre düzenlenmiş kişilerle benzer durumda oldukları kanaatini taşımamaktadır.

Yukarıdaki unsurlar doğrultusunda AİHM, AİHS'nin 14. maddesinin 8. maddeyle bağlantılı olarak ihlal edilmediği sonucuna varmaktadır.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvuruların *kabuledilebilir olduğuna*;
2. Hükümetin başvuran Reşit Sünbül'ün mağdur sıfatının bulunmadığı yönündeki itirazının esasa birleştirilmesine, ancak bu konunun incelenmesine *yer olmadığına*;
3. AİHS'nin 8. maddesinin *ihlal edilmediğine*;
4. AİHS'nin 8. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddesinin *ihlal edilmediğine*;

KARAR VERMİŞTİR.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. paragraflarına uygun olarak 02 Şubat 2010 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Mevcut karar ekinde AİHS'nin 45/2 maddesi ve İçtüzüğü'nün 74/2 maddesi uyarınca Yargıç Sajo'nun ayrı oy görüşü yer almaktadır.

YARGIÇ SAJÓ’NUN KARARLA UYUŞAN AYRI GÖRÜŞÜ

(Çeviri)

Çoğunlukla aynı yönde oy kullandım, ancak AİHS’nin 8. maddesi bağlamında isimlerde « yabancı » harf ve karakterlerin kullanımıyla ilgili bazı noktaların altının çizilmesinde fayda olduğu kanaatindeyim. Mevcut davada Kürt kökenli Türk vatandaşı olan başvuranlar, 1353 sayılı Kanun’da öngörüldüğü gibi isimlerinin Türk alfabesinde yer almayan bazı harfleri içeren şekilde nüfus kütüklerine yeniden yazılmasını talep etmişlerdir. Başvuranlar özellikle böyle harf ve karakterlerin kullanılmasının reddedilmesi suretiyle özel hayata saygı gösterilme haklarının çiğnendiğini ileri sürmektedir. Gerçekten de, başvuranlar açısından Kürtçe dilindeki isimleri telaffuz edildiğinde gülünç olmaması ve anlam değiştirmemesi için istenilen yazılım şekliyle yazılmalıydı.

Bir kimsenin isminin kişisel kimliğini açığa vurmada çok önemli bir rol oynadığı ve herşeyden önce özel hayatın dokunulmazlığı hakkını oluşturduğu inkâr edilemez. Her ne kadar kullanımı kurallara bağlama Devletin menfaatine olsa da, bu işlem konunun 8. maddenin uygulama alanı dışına çıkarılmasına yetmez (*İsviçre aleyhine Burghartz davası*, 22 Şubat 1994, prg. 24, seri A no 280-B). Devlet dili ya da « resmi alfabe » uygulaması isimlerin düzenlenmesi kapsamında incelenmelidir.

İsim *değiştirme* konusunda AİHM, Devletin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğuna ve bu yetkinin uygulanması sonucu ortaya çıkan rahatsızlıklar ve hissiyatın AİHS’nin ihlalini teşkil etmediğine hükmetmiştir (*Finlandiya aleyhine Stjerna davası* kararı, 25 Kasım 1994, prg. 39 ve 42, seri A no 299-B). Bununla birlikte, bu son davanın daha önce kütüğe kaydedilmiş mevcut bir soyadın değiştirilme talebiyle ilgili olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Stjerna kararından sonra, daha yakın tarihte görülen ve Devlet diline göre yazılan bir ad veya soyadı sorunuyla ilgili davalarda, mevcut bir ismin değiştirilmesi bir müdahale olarak değerlendirilmiştir. AİHS’nin 8. maddesi tarafından korunan bir hakkın kullanımına yapılan bir müdahalenin haklı olması için bu müdahalenin aynı maddenin 2. paragrafında sıralanan amaçlardan birine yönelik olması gerekmektedir. *Letonya aleyhine Kuharec namı diğer Kuhareca davası* (no 71557/01, 7 Aralık 2004) kararında AİHM, Devlet dilinin teminat altına alınmasıyla « başkalarının haklarının » korunduğunu, zira « resmi bir dil mevcudiyetinin kullanıcılarının yararına bazı öznel hakları da beraberinde getirdiğini » bildirmiştir. Bazı durumlarda, çoğunluğun yararlandığı bu haklar özel koruma önlemlerinin alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu önlemler elbette ki ihtiyaç kıstaslarına uygun olmalıdır. Ayrıca unutulmaması gerekir ki, bir Devletin sınırları içerisinde yaşayan bazı vatandaşlar çoğunluğun kullandığından farklı olan kendi dillerini kullanmaktadır. Dolayısıyla, çoğunluğun kendi dilini

kullanma hakkını korumak amacıyla önlemler alınırken, yani resmi bir dil düzenlemesi getirilirken, gereklilik ve orantılılık ilkelerinin de göz önüne alınması ve başkalarının durumunun düşünülmesi gerekir. Resmi dilde kendini ifade eden insanlar gibi, bir azınlık grubu mensuplarının da aralarında kendi dilleriyle iletişim kurma hakkına sahip olmaları gerekir. Yukarıdaki muhakemede, özel hayat hakkının kullanılmasına yapılan müdahalenin bir hak olduğu tartışılmaz olmakla beraber, bu hakkın nesnel bir hakkın *türevi* olduğu da kabul edilmelidir. Aslında, Devletin aldığı müdahale önleminin dilin çoğunluk tarafından kullanılmasını amaçladığı ve vatandaşların Devletle arasındaki iletişimi kolaylaştırma konusundaki pozitif yükümlülüğünden kaynaklandığını varsaymak gerekmektedir. Burada bize sunulan durumda, Sözleşme'ye dayalı özel hayat dokunulmazlığı hakkından doğan bu temel hak, Sözleşme'ye dayalı olmayan hakları koruyan bir türev önlemle dengelenmelidir. Dolayısıyla, buna AİHS'nden doğan hakka uygun bir ağırlık vermek gerekir. AİHM'nin kendisinin de «bazı durumlarda, AİHS tarafından korunan hakların kullanılmasında bazı sorunlar ortaya çıkarabileceğini» kabul ettiği gibi, bunun basit bir tedbir fazlalığı olarak karşımıza çıkmaması gerekir. Bu nedenle, ulusal makamlar gerektiğinde uygun önlemler alabilmek amacıyla bu konuyu yakından gözlemlemeye devam etmelidir (bakınız, *mutatis mutandis*, *Birleşik Krallık aleyhine Sheffield ve Horsham davası*, 30 Temmuz 1998, prg. 60, *Karar ve hüküm derlemeleri 1998-V ve Birleşik Krallık aleyhine Christine Goodwin davası* [GC], no 28957/95, prg. 74-75, CEDH 2002-VI), *Kuharec* kararının kendisi bir ismin yazılışındaki değişiklik sırasında mevcut olan bazı kıstasların gereklilik ve orantılılık ilkelerini karşılamadığını, yani zorunlu değişikliğin *asgari* düzeyde olması ve özellikle kişinin şahsi kimliğinin açığa vurulmasında hiçbir engel teşkil etmemesi gerektiğini kabul etmektedir. Örneğin, *Kuharec* davasında, adın resmi belgelerde iki farklı versiyonda yazılmasına izin verilmiştir.

Mevcut davada ise, Türkiye'de Kürtçe isimlerin kullanılmasının uzun süre yasaklandığını ve bu kısıtlayıcı uygulamanın giderek azaldığını unutmamak gerekir. Buna benzer durumlarda, özel hayatın dokunulmazlığı hakkı kısıtlanan kişilerin kimlik endişeleri daha da öne çıkmakta ve duyarlılıkları fazlaca önem kazanabilmekte, dolayısıyla da Devletin bunları göz önüne almasını zorunlu kılmaktadır. Hâlihazırda var olan Kürtçe isimlerin yeniden kimliklere kaydedilmesi, isimlerle ilgili düzenlemeyle ve isimlerin zorla değiştirilmesiyle alakalı bir durumdur. Özellikle, Türkiye uluslararası yükümlülükleri gereğince Türkçe alfabede yer almayan latin harflerinin kullanılmasını daha önce kabul ettiğine göre, ben şahsen bu avantajın yabancıya ait olmayan bu isimler için biraz daha genişletilmesine engel olacak bir neden göremiyorum. Bununla birlikte, bugünkü uygulama sonucu mağdur olan kişilerin ayrı bir kategori oluşturdukları ve başvurular tarafından dile getirilen koşullarda bu uygulamanın 14. maddeye aykırılık teşkil etmediği konusunda AİHM ile hemfikirim. *Stjerna* davasındaki

durumun aksine ve tarihsel bağlamda, mevcut davada Kürtçe karakterlerin kullanılmasının reddedilmesiyle ortaya çıkan rahatsızlığın gerçek ve önemli olduğu kanaatindeyim. Bununla birlikte, başvuranlar ne isimlerinin Türk alfabesine uygun ve telaffuz bakımından kabuledilebilir başka bir yazılış şeklini talep etmişler, ne de böylesi bir yazılış şekli önermenin imkânsız olduğunu kanıtlamışlardır. Bu itibarla, dava koşulları, sunulduğu şekliyle AİHS'nin 8. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaya yeterli olmamaktadır.